MAMLAKATNI IJTIMOIY-IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Turdibekova Iroda Olimjon qizi

Alfraganus universiteti Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs magistranti

https://doi.org/10.5281/zenodo.14604847

ANNOTATSIYA

Maqola kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatining O'zbekiston Respublikasi uchun samarali bozor iqtisodiyotini yaratish sharoitida iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar jarayonlarida muhim ahamiyati haqida. Kichik biznes iqtisodiyot va umuman jamiyatni rivojlantirish yo'llarini optimallashtirish uchun katta salohiyatga ega. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning turli sohalarini rivojlantirishga yordam beradi. Yirik korxonalar asosan an'anaviy tarmoqlarda faoliyat ko'rsatsa, kichik biznes innovatsion texnologiyalar va yangi mahsulotlarni ishlab chiqarishga yo'naltirilgan bo'ladi. Kichik korxonaning o'ziga xos xususiyati barcha turdagi resurslardan foydalanishning yuqori intensivligi va ularning sonini optimallashtirishga doimiy intilish, bu nisbatlar uchun eng maqbul shart-sharoitlarni ta'minlashdir.

KALIT SO'ZLAR

inqiroz, kichik biznes, ishsizlik, ishlab chiqarish, tadbirkorlik, mulk.

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о значении малого бизнеса и предпринимательской деятельности в процессах экономических, социальных и политических изменений в условиях создания эффективной рыночной экономики для Республики Узбекистан. Малый бизнес обладает огромным потенциалом для оптимизации развития экономики и общества в целом. Малый бизнес и частное предпринимательство способствуют развитию различных отраслей экономики. Если крупные предприятия работают преимущественно в

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

кризис, малый бизнес, безработица, производство, предпринимательство, собственность.

традиционных отраслях, то малый бизнес ориентирован на производство инновационных технологий и новой продукции. Характерной особенностью малого предприятия является высокая интенсивность использования всех видов ресурсов и постоянное стремление оптимизировать их количество, обеспечивая наиболее оптимальные условия для этих соотношений.

ABSTRACT

The article is about the important role of small business and entrepreneurial activity in the processes of economic, social and political changes in the context of creating an effective market economy for the Republic of Uzbekistan. Small businesses and private entrepreneurship contribute to the development of various sectors of the economy. While large enterprises operate mainly in traditional sectors, small businesses are focused on the production of innovative technologies and new products. Small business has great potential for optimizing the development of the economy and society as a whole. A distinctive feature of a small enterprise is the high intensity of use of all types of resources and the constant desire to optimize their number, ensuring the most favorable conditions for these ratios.

KEY WORDS

crisis, small business, unemployment, production, entrepreneurship, property.

KIRISH

Kichik biznesning roli rivojlangan mamlakatlarda kichik biznesni hal qiluvchi klassik vazifalar bilan belgilanadi. Kichik biznes rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy o‘sish, ish o‘rinlari yaratish va innovatsiyani rag‘batlantirish kabi bir qancha muhim vazifalarni bajaradi. Ushbu vazifalar kichik biznesning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini belgilaydi. Kichik biznesning klassik vazifalarini quyidagilarga ajratish mumkin:

1. **Ish o‘rinlari yaratish**. Kichik bizneslar ko‘plab ish o‘rinlarini taqdim etadi, bu esa yirik kompaniyalar tomonidan beriladigan ish o‘rinlaridan ko‘ra ko‘proq miqdorda bo‘lishi mumkin.

2. **Mahalliy iqtisodiyotni ishlash**. Kichik bizneslar mahalliy iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlaydi va hududiy umummilliy mahsulotning ko‘payishiga hissa qo‘shadi.

3. **Innovatsiya va raqobat**. Kichik bizneslar yangi g‘oyalar va mahsulotlarni ishga tushirishda faol ishtirok etadi, bu esa bozorda raqobatni oshiradi va iste’molchining tanlovini kengaytiradi.

4. **Ijtimoiy va madaniy qiymatlar**. Kichik bizneslar ko‘pincha mahalliy madaniyat va an’analarni aks ettiradi, bu esa jamiyatda ijtimoiy birlikni mustahkamlashda o‘z o‘rniga ega.

5. **Moslashuvchanlik va tezkorlik**. Kichik bizneslar juda moslashuvchan, shuning uchun bozor sharoitlariga tezda javob berishlari mumkin. Bu ularga xaridorlar ehtiyojlariga tezda moslashish imkonini beradi.

6. **Kichik tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash.** Rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes uchun turli xil grantlar, kreditlar va boshqa qo‘llab-quvvatlash ishlab chiqilgan, bu ularning rivojlanishini rag‘batlantirishga yordam beradi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Kichik biznes rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy va ijtimoiy masalalarni hal qilishda muhim rol o‘ynaydi. Bu iqtisodiyotning sog‘lom raqobat muhitini rivojlantirib, aholining bilim, energiya ko‘nikmalari va mehnatsevarligidan yanada to‘liq foydalanish uchun kuchli motivatsion rag‘batlantirish tizimini yaratadi, bu esa o‘z navbatida mavjud moddiy, kadrlar, tashkiliy va texnologik resurslarni yanada faol ishlab chiqish va ulardan foydalanish imkonini beradi; maishiy, tashkiliy va ishlab chiqarish xizmatlarining sifatli tizimini shakllantirish; ko‘p sonli yangi ish o‘rinlarini yaratish, jamiyatning eng muhim qatlamini shakllantirish – o‘rta sinf; iqtisodiyotning innovatsion salohiyatini rivojlantirish, tashkilot, ishlab chiqarish, sotish va moliyalashtirishning yangi shakllarini joriy etish.

Kichik biznes iqtisodiyot va umuman jamiyatni rivojlantirish yo‘llarini optimallashtirish uchun katta salohiyatga ega. Kichik korxonaning o‘ziga xos xususiyati – barcha turdagi resurslardan foydalanishning yuqori intensivligi va ularning sonini optimallashtirishga doimiy intilish, bu nisbatlar uchun eng maqbul shart-sharoitlarni ta’minlashdir. Kichik korxonada ortiqcha uskunalar, xomashyo va materiallarning ortiqcha zaxiralari, keraksiz ishchilar bo‘lishi mumkin emas. Bu holat umuman iqtisodiyotning oqilona ko‘rsatkichlariga erishishning eng muhim omillaridan biridir.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadbirkorlikning ahamiyati shundaki, kichik korxonalar omon qolish uchun qattiq raqobatlashib, bozorning hozirgi sharoitlariga doimo rivojlanib, moslashishga majbur bo‘lishadi, chunki mavjud bo‘lish uchun yashash uchun mablag‘ olish kerak, ya’ni boshqalardan ko‘ra yaxshiroq bo‘lish, foyda olish uchun ularga.

Xususiy tadbirkorlik ko‘p jihatdan iqtisodiy o‘sish sur’atlarini, aholi bandligi holatini, yalpi ichki mahsulotning tuzilishi va sifatini belgilovchi yetakchi tarmoqlardan biridir. Kichik biznesning rivojlanishi moslashuvchan aralash iqtisodiyotni shakllantirish, mulkning turli shakllarini birlashtirish va raqobatbardosh bozor mexanizmining murakkab sintezini va yirik, o‘rta va kichik ishlab chiqarishni davlat tomonidan tartibga solishni amalga oshiradigan iqtisodiyotning yetarli modelini shakllantirish uchun global tendensiyalarga javob beradi. Agar katta biznes skelet, zamonaviy iqtisodiyotning o‘qi bo‘lsa, unda kichik va o‘rta biznesning barcha xilma-xilligi – mushaklar, iqtisodiy tananing tirik to‘qimasi. Xususiy tadbirkorlik – bu bozor iqtisodiyoti subyektlari tomonidan belgilangan qonunlar, davlat organlari yoki boshqa vakillik tashkilotlari tomonidan ushbu konsepsiyaning mohiyatini tashkil etuvchi mezonlarga muvofiq amalga oshiriladigan tadbirkorlik faoliyati.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston Respublikasida xususiy mulk daxlsizligini himoya qilish, uning iqtisodiyotdagi roli va o‘rnini mustahkamlash, ishbilarmonlik muhiti va biznes sharoitlarini yanada yaxshilashga qaratilgan islohotlar izchil va bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Xususiy sektorga keng erkinlik berish, byurokratik to‘siqlarni bartaraf etishni nazarda tutuvchi bir qator muhim normalarni amalga oshirish natijasida ruxsat berish qoidalari va tartib-taomillari tubdan qisqartirildi. Tadbirkorlik subyektlarini tashkil etishni soddalashtirish va ularning faoliyatini yengillashtirishga oid o‘nlab qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritildi. Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta’minlash, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilish va ishbilarmonlik muhiti sifatini yaxshilashga qaratilgan qator farmon va qarorlar qabul

qilindi.

Shubhasiz, keyingi yillarda tadbirkorlar iqtisodiyot va islohotlarning haqiqiy tayanchi va lokomotiviga aylandi. Shubhasiz, tadbirkor vatandoshlarimiz yangi O‘zbekistonning ijodkorlari, deb aytish mumkin. O‘z navbatida, davlat ular uchun barcha zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Prezidentimiz ta’kidlaganidek, tadbirkor ayollar va yosh ishbilarmonlar safini yanada kengaytirish, ularni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash bundan buyon ham iqtisodiy siyosatimizning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘ladi. Shunday qilib, O‘zbekistonning kuchli va rivojlangan davlatlardan biri bo‘lishga intilishi va sa’y-harakatlari tez orada meva bera boshlaydi.

Respublikamizda iqtisodiy faollikni ta’minlashda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu soha iqtisodiyotning diversifikatsiyasi, yangi ish o‘rinlarini yaratish va aholi farovonligini oshirish kabi umumiqtisodiy masalalarni hal qilishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Quyida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning umumiqtisodiy ahamiyatiga oid asosiy jihatlar keltiriladi:

1. Iqtisodiy diversifikatsiya

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning turli sohalarini rivojlantirishga yordam beradi. Yirik korxonalar asosan an’anaviy tarmoqlarda faoliyat ko‘rsatsa, kichik biznes innovatsion texnologiyalar va yangi mahsulotlarni ishlab chiqarishga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Bu iqtisodiy faollikning ko‘lamini kengaytiradi va milliy iqtisodiyotning tashqi omillarga bog‘liqligini kamaytiradi.

2. Ish o‘rinlari yaratish

Kichik biznes yangi ish o‘rinlarini yaratishda yetakchi kuchdir. Xususiy sektor, ayniqsa, kichik tadbirkorlik, aholining keng qatlamlarini ish bilan ta’minlash orqali iqtisodiy faollikni oshiradi. Bu, ayniqsa, yoshlar va ayollar bandligini ta’minlashda muhimdir.

3. Mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish

Xususiy tadbirkorlik mahalliy darajada iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantiradi. U ishlab chiqarishni mahalliy resurslarga asoslangan holda tashkil qiladi va aholi ehtiyojlarini qondiruvchi mahsulotlarni taqdim etadi.

Bu mintaqalararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishda yordam beradi.

4. Innovatsiyalarni joriy etish

Xususiy tadbirkorlar va kichik biznes subyektlari yangi texnologiyalarni tezroq o‘zlashtiradi va joriy etadi. Bu raqobatbardoshlikni oshiradi va milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

5. Soliq tushumlarini oshirish

Xususiy sektor rivojlangan sayin davlat byudjeti uchun muhim bo‘lgan soliq tushumlari hajmi oshadi. Bu davlat tomonidan iqtisodiy va ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish imkoniyatini kengaytiradi.

6. Iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bozor sharoitlariga tez moslashadi. Bu iqtisodiyotning tashqi shoklarga chidamliligini oshiradi va iqtisodiy barqarorlikka hissa qo‘shadi.

7. Tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish

Kichik biznes rivoji aholi o‘rtasida tadbirkorlik madaniyatini shakllantiradi, tashabbuskorlikni rag‘batlantiradi va mustaqil iqtisodiy faoliyat yuritish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda:

- soliq yukini kamaytirish va tadbirkorlar uchun qulay soliq tizimini joriy etish;
- kreditlash va investitsiya muhitini yaxshilash;
- tadbirkorlik subyektlarini huquqiy va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash;
- raqobatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;
- davlat dasturlarida kichik biznes ishtirokini kengaytirish.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy faollikni oshirish va iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Biroq ko‘plab ijobiy jihatlarga qaramasdan hali hal qilinishi kerak bo‘lgan muammolar mavjud. Har qanday davlatda kichik biznes bozorning

muhim tarmog‘i bo‘lib, kichik biznesning ahamiyati monopoliyaning cheklanishi, bozorni iste’mol tovarlari bilan to‘ldirishi, qo‘shimcha ish o‘rinlari yaratilishi bilan belgilanadi. Xarajatlar va xavflarning yuqori darajasi tufayli kichik korxonalar davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi kerak. Tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining ajralmas va asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, yuridik shaxslar va fuqarolarning foyda olishga qaratilgan tashabbuskor mustaqil faoliyati bo‘lib,o‘z nomidan, o‘z tavakkalchiligi va mulkiy javobgarligi ostida amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. “Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz” 2017 y.
2. Xodiev B.YU., Qosimova M.S., Samadov A.N. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. T.: TDIU, 2010.
3. Boltaboev M.R., Qosimova M.S., Ergashxodjaeva SH.J., G‘oyibnazarov B.K., Samadov A.N., Xodjaev R. Kichik biznes va tadbirkorlik: O‘quv qo‘llanma. – T.: “Iqtisodiyot”, 2019. – 275 bet.
4. “Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish kafolat jamg‘armasi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi VazirlarMahkamasining qarori.